

Арзаева М.Ж.

Салық ауыртпалығын анықтау әдістемелерінің объективтік қажеттігі

Салық ауыртпалығын жоспарлау мақсатында оны төмендетуге мүмкіндік беретін заңмен рұқсат етілген салық жеңілдіктері тәрізді қолдану үшін салық заңнамасындағы өзгерістерді қадағалап отыру өте маңызды. Мұндағы басты мақсат ең алдымен мемлекет пен салық төлеушілердің мүдделерінің тепе-теңдігін сақтау болып табылады. Яғни салық төлеуші заңмен рұқсат етілген әдістерді қолдана отырып, өз салық ауыртпалығын төмендетуге құқылы. Бұл жерде салық жоспарлауды оңтайландыру қажеттігі туындайды. Салық жоспарлауды оңтайландыру қолайлы салық сызбасын пайдалана отырып, салық төлеушіге ыңғайлы салық режимін қалыптастыру, салық шығындарын үнемдеу тәрізді экономикалық іс-әрекеттерді негіздеуді білдіреді. Мұндай салық жоспарлау әлемдік тәжірибеде кеңінен таралған. Сарапшылардың пікірінше осы мақсатта 50-80% отандық кәсіпорындар әртүрлі салық жоспарлау және салық ауыртпалығын анықтау әдістерін қолданады.

Түйін сөздер: экономика, салықтар, салық ауыртпалығы, бюджет, салық төлемдері.

Arzayeva M.Zh.

The objective necessity of determining the tax burden methods

For planning the tax burden it is important to keep track of changes in tax legislation in order to use various tax incentives and other means provided for by the legislation reducing the tax burden. The aim is primarily balancing the interests of the state and taxpayers. That is, the taxpayer has the right to use the optimization techniques provided by the legislation of tax payments and thus reduce the tax burden. In this case we are talking about the optimization tax planning. Tax planning optimization based on the use of tax optimization schemes, that is, ways of registration and representation of economic activities that allow the taxpayer to apply a favorable tax regime and savings on taxes. This type of tax planning is the most common in the world practice. According to various estimates, from 50 to 80% of domestic enterprises have resorted to the different methods of optimizing the planning and determination of the tax burden.

Key words: economic, taxes, tax burden, budget, tax payments.

Арзаева М.Ж.

Объективная необходимость методик определения налоговой нагрузки

Для планирования налогового бремени важно отслеживать изменения налогового законодательства с целью использования различных налоговых льгот и других предусмотренных законодательством способов уменьшения налогового бремени для соблюдения баланса интересов государства и налогоплательщиков. То есть налогоплательщик вправе использовать предусмотренные законодательством способы оптимизации налоговых платежей и тем самым снизить налоговую нагрузку. В этом случае речь идет об оптимизационном налоговом планировании. Оптимизационное налоговое планирование основано на использовании оптимизационных налоговых схем, то есть способов оформления и представления экономических действий, которые позволяют налогоплательщику применить благоприятный налоговый режим и получить экономию по уплате налогов. Этот вид налогового планирования является самым распространенным в мировой практике. По различным оценкам, от 50 до 80% отечественных предприятий прибегают к тем или иным методам оптимизационного планирования и определения налоговой нагрузки.

Ключевые слова: экономика, налоги, налоговая нагрузка, бюджет, налоговые платежи.

**САЛЫҚ
АУЫРТПАЛЫҒЫН
АНЫҚТАУ
ӘДІСТЕМЕЛЕРІНІҢ
ОБЪЕКТИВТІК
ҚАЖЕТТІГІ**

Ұлттық экономиканың қалыпты дамуына салық жүйесінің тиімді жұмыс жасауы өзіндік ықпалын тигізері сөзсіз. Осы орайда салық ауыртпалығын оңтайландыру ерекше мәнге ие. Халықаралық салық салу тәжірибесі дәлелдеп отырғандай, салық төлеуші үшін салық ауыртпалығының оңтайлы мөлшері 30 – 40 % аралығын құрайды.

Салық ауыртпалығы салық төлеушінің қаржы қызметінің нәтижесі мен салық төлемдері арақатынасын сипаттайды. Оны анықтау әдістемесін өңдеу және жетілдіру субъектінің қаржы жағдайын дұрыс бағалауға, оңтайлы басқару шешімдерін қабылдауға ықпал жасайды.

Қазіргі кезде ғылыми әдебиеттерде салық ауыртпалығы бірнеше түрге бөліп қарастырылады: экономиканың (мемлекеттік тұрғыдан) салық ауыртпалығы, халықтың салық ауыртпалығы және жұмысшы мен кәсіпорындардың салық ауыртпалығы. Осылай бөлу арқылы қалыптасқан иерархияны ұстана отырып, салық ауыртпалығын екі аспектіде қарастыруға болады: макродеңгей, яғни салық салу ауыртпалығының тұтастай бір елге (экономикаға және тұтастай халыққа тигізетін әсерін қарастыратын болса), микродеңгей – аталған ауыртпалықтың әлеуметтік топтарды құрайтын жұмысшының және қандай да бір кәсіпорындардың көтеретін салық ауыртпалығын қарастырады.

М.Н. Крейнинаның салық ауыртпалығын анықтау әдістемесі салық пен оның көзін салыстыруға негізделеді[1].

$$CA = (\Theta\Theta T - \Theta\Theta Ш - НП) / (\Theta\Theta T - \Theta\Theta Ш) \times 100\%$$

немесе

$$(\Theta\Theta T - \Theta\Theta Ш - НП) / НП \times 100\%$$

мұндағы, $\Theta\Theta T$ – Өнім өткізуден түскен түсім; $\Theta\Theta Ш$ – өнім өндіру шығыны (салықтарсыз);

НП – салық төлеушінің салық төлегеннен кейін, иелігінде қалатын нақты пайдасы.

Төлену көзіне байланысты әр салық тобы өзінің салық ауыртпалығын анықтау критерийіне ие және тура салықтардың салық төлеуші қызметінің нәтижесіне тигізетін әсерін анықтауға мүмкіндік береді. Алайда жанама салықтардың салық ауыртпалығындағы үлесін жеткілікті деңгейде анықтаудың

мүмкін болмауы бұл әдістеменің кемшілігі болып танылады.

Е.А. Кированың әдістемесі бойынша салық ауыртпалығы абсолютті және салыстырмалы болып жіктеледі.

Абсолютті салық ауыртпалығы барлық салықтар мен бюджеттен тыс қорларға төленген төлемдердің қосындысы негізінде анықталады:

$$АСА = С + БТ + СҚ$$

мұндағы, АСА – абсолютті салық ауыртпалығы; С – салық төлемдері; БТ – бюджеттен тыс қорларға төлем; СҚ – салық бойынша қарыздар сомалары.

Бұл жиынтық сома салық төлеушінің жалпы төлеген салық міндеттемесінің сомасын көрсеткенімен де, салық ауыртпалығын анықтамайды. Ол үшін Е.А. Кирова қайта құрылған құнды негізге ала отырып, салыстырмалы салық ауыртпалығын анықтауды ұсынады [2].

$$ҚҚҚ = \Theta\ThetaТ - \Theta\ThetaШ - А + \Theta\ThetaТТ - \Theta\ThetaҚШ$$

немесе

$$ҚҚҚ = ЕШ + С + БТ + П,$$

мұндағы, ҚҚҚ – қайта құрылған құн; $\Theta\ThetaТ$ – Өнім өткізуден түскен түсім (ҚҚС-мен); $\Theta\ThetaШ$ – өнім өндіру шығыны; А – амортизация; $\Theta\ThetaТТ$ – Өнім өткізуден тыс түскен түсім; $\Theta\ThetaҚШ$ – өнім өндіруге қатысы жоқ шығындар (салықтарсыз); ЕШ – еңбек ақы төлеу шығындары; С – салық төлемдері; БТ – бюджеттен тыс қорларға төлем; П – пайда.

Нәтижесінде салыстырмалы салық ауыртпалығы:

$$ССА = (АСА / ҚҚҚ) \times 100 \%,$$

мұндағы, ССА – салыстырмалы салық ауыртпалығы; АСА – абсолютті салық ауыртпалығы; ҚҚҚ – қайта құрылған құн;

Бұл әдістеменің артықшылығы ретінде салық ауыртпалығының қызмет ету саласынан тәуелсіз барлық субъектілерге қолдану мүмкіндігін әрі объективті есептелетінін атауға болады. Алайда,

салық ставкасының, жеңілдіктерінің өзгерісінің болашақ көрсеткіштерге қалай әсер ететінін болжаудың мүмкін болмауын аталмыш әдістеменің кемшілігі ретінде атауға болады.

Т.К. Островенко ұсынған әдістеме бойынша салық ауыртпалығының барлық көрсеткіштері жеке және жалпы болып бөлінеді [3].

Жалпы көрсеткіштерге мыналарды жатқызады:

КТСА – кәсіпорын табысына салық ауыртпалығы;

КҚРСА – кәсіпорын қаржы ресурстарына салық ауыртпалығы;

МКСА – меншікті капиталға салық ауыртпалығы;

ПСА – салық салынғанға дейінгі пайдаға түскен салық ауыртпалығы.

Осы көрсеткіштер негізінде салық ауыртпалығын мына формула бойынша анықтауды ұсынады:

$$\begin{aligned} КТСА &= СШ / \Theta\ThetaТ; \\ КҚРСА &= СШ / ВБ; \\ МКСА &= СШ / МКС; \\ ПСА &= СШ / П, \end{aligned}$$

мұндағы: СШ – салық төлеу шығындары; $\Theta\ThetaТ$ – Өнім өткізуден түскен түсім; ВБ – баланстың орташа жылдық валютасы; МКС – меншікті капиталдың орташа жылдық сомасы; П – салық салынғанға дейінгі пайда.

Субъектінің салық ауыртпалығы туралы нақты ақпарат беретін жеке көрсеткіштерге өзіндік құн, өнім өткізуден түскен түсім, қаржы нәтижесі, таза пайда тәрізді көрсеткіштер енгізілген. Осыған сәйкес, салық ауыртпалығын дербес анықтайды. Т.К. Островенко ұсынған әдістеменің артықшылығы ретінде субъектінің қаржы есептілігінде келтірілген көрсеткіштердің барлығының қамтылуын атауға болады [4].

Демек, нақты субъектінің салық ауыртпалығын анықтау барысында бір әдіспен ғана шектелмей, салыстырмалы түрде екі-үш әдісті қолданғаны дұрыс. Нәтижесінде мұндай есептеулер мейлінше нақты мәлімет алуға, ағымдағы және болашақтағы оңтайлы басқарушылық шешімдерін қабылдауға мүмкіндік береді.

Әдебиеттер

- 1 Содержание понятия налогового бремени и факторы, на него влияющие// <http://distribut.net/article/a-183-2.html>
- 2 Кожевников Е.Б., Осадчая О.П. Методические аспекты определения налоговой нагрузки на интегрированную бизнес-структуру // Известия АГУ: электронный научный журнал. – 2011. – № 2-2 (70).
- 3 Лукаш Ю.А. Оптимизация налогов: методы и схемы – СПб.: ГроссМедиа, 2009. – 432 с.
- 4 Юрченко В.Р. Методологические аспекты расчета налоговой нагрузки // Финансы и кредит: научный журнал. – 2007. – № 20 – 79 с.

References

- 1 Soderzhanie i poniatie nalogovogo bremeni i factori na nego vliashie // <http://distribut.net/article/a-183-2.html>
- 2 Kozhevnikov E.B., Osadshaia O.P. Metodisheskie aspekti opredelenia nalogovoi nagruzki na integrirovannui biznes strukturu // Izvestia AGU:electronni naushni zhurnal. – 2011. – № 2-2 (70).
- 3 Lukash U.A. Optimizasia nalogov:Metodi i shemi – SPb.:GrossMedia, 2009. – 432
- 4 Urshenko B.P. Metodologisheskie aspekti rasheta nalogovoi nagruzki //Finansy i credit:naushni zhurnal. – 2007. – № 20-79.